

Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Malingsbo herrgård

Malingsbo herrgård ligger på en höjd mellan sjön Malungen och Hedströmmen i Smedjebacken. Den välbevarade herrgården är uppförd i karolinsk stil och har ett högt kulturhistoriskt värde. Herrgårdsanläggningen byggnadsminnesförklarades 1935.

Beskrivning

Historik

Malingsbo herrgård har en lång historia med koppling till bergsbruket i Dalarna. Det äldsta skriftliga belägget om Malingsbo är från år 1459 i Arboga stads tänkebok. Där kallas platsen för Malungxbodom. Ordledet bod har tolkats som att byn ursprungligen utgjorts av fäbodrar vid sjön Malungen.

Under 1500-talet gav Kronan privilegier för en bergsmanssmedja i anslutning till forsen i Malingsbo. Näraliggande malm och stora skogsområden erbjöd goda förutsättningar för bergsbruk.

Lagstiftningen i landet anpassades till järnproduktion och Bergslagens kolonisation uppmuntrades av staten. Gustav II Adolf inkallade 1626 vallonen och myntmästaren Magnus Kock för att utveckla myntpräglingen i landet. År 1630 köpte Koch den gamla bergsmanshammaren och smedjan i Malingsbo. Han byggde ytterligare en hammare och smedja samt en masugn. Malingsbo blev till Västerbergslagens största bruk i Kochs imperium som omfattade en gruva, flertalet bruk och masugnar. Sverige svarade på 1700-talet för ca en tredjedel av världsproduktionen av järn.

I den herrgårdsbyggnad som Koch lät uppföra kring 1630–50 hade ett kapell inretts med predikstol och bänkar för gudstjänster. Denna herrgård brann ner sommaren 1700, och ersattes av den ståndsmässiga karolinska manbyggnad som står på platsen idag. Den nuvarande kyrkan färdigställdes år 1708 norr om herrgården. Det var brukets ägare som bekostade uppförandet. Bygdens folk stod för dagsverken och material.

Mangårdens nu bevarade byggnader är uppförda mellan 1700-talets första årtionden och 1780-talet. Den yttre flygeln av det norra flygelparet brann ner på 1800-talet. Den hade uppförts som drängstuga och blev 1835 ombyggd till inspektorsbostad. Brukets produktionsbyggnader såsom hammarsmedja, spiksmedja, järnbod, blåsmaskinhus, kolhus, verkshus samt bodar för stöpjärn, spik och kalk låg kring ån Hedströmmen. Arbetarbostäderna med tillhörande ekonomibygnader låg på andra sidan ån. Endast två av smedsbostäderna från 1700-talet och en mindre stuga är bevarade.

Masugnen lades ner 1799 men stångjärnshamrarna fortsatte omvandla tackjärn från andra hyttor till stångjärn fram till 1840-talet. Därefter fortsätter produktionen av Franche-Comté-smide. Bruket gick i släkten Kochs (senare adlad Ehrenheim) ägo till 1861, då det såldes till familjen Heijkenskjöld. Verksamheten vid bruket sköttes av arrendatorer. Den tysk-brittiska affärsmannen Ernest Cassel förvärvade bruket 1872, och avvecklade verksamheten 1891. Cassel sålde bruket 1899 till svenska staten.

Bruketets produktionsbyggnader läts förfalla innan de revs. Endast en del av en spiksmedja kvarstår idag.

Med statliga Domänverket som förvaltare inriktades verksamheten på skogsdrift i början av 1900-talet. En flottningsled anlades 1911–12 längs Hedströmmen till sågen i Skinnskatteberg. Flottningen upphörde 1957. Sågverksamheten med drevs fram till 1949 då sågen brann ner. Bruketets jordbruksdel utarrenderades år 1915. Skogshögskolans sommarkurser var förlagda till Malingsbo åren 1902–1968. Kring 1950 uppfördes på planen nedanför herrgården en bensinmack som revs 2005. Ett större uthus med eldstad norr om kyrkan revs 1963 i samband med vägomläggningen. Byggnaden hade använts bland annat som stall för posthästar och som virkestork. Från 1982 har anläggningen bland annat använts av Svenska kyrkan för konfirmationskurser samt sedan 2005 som behandlingshem.

1935 blev Malingsbos herrgårdsanläggning statligt byggnadsminne. 2018 fick byggnadsminnet reviderade skyddsbestämmelser, inför försäljning. Idag är Malingsbo ett privatägt byggnadsminne.

Figur 1. Arkivet skymtar bakom träden. Områdets vattendrag var en förutsättning för etableringen av bruket. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Miljö

Den karolinska herrgårdsanläggningen dominerar omgivningen genom den upphöjda placeringen på en grusås. Den utgör ett gott exempel på sin tids herrgårdsarkitektur, som präglas av både inhemska och europeiska influenser. Fördämningarna och de olika vattennivåerna i Hedströmmen visar kopplingen mellan herrgården och bruket. Bron mitt emot manbyggnaden ingår som en del i en axiell komposition av hela anläggningen. Gårdsanläggningen är symmetriskt uppbyggd.

Figur 2. Herrgårdsanläggningen sedd från söder: från höger huvudbyggnad, köksflygel, handlarbostad. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnader

Herrgårdsanläggningen karaktäriseras av ett klassicerande formspråk i karolinsk stil. Den präglas av faluröda träfasader på timmerstomme, grå snickerier och tjärade spåntäckta säteritak.

Huvudbyggnaden bildar tillsammans med kontorsflygeln och köksflygeln anläggningens mest arkitektoniskt framstående rum med full symmetri. Byggnadernas placering, konstruktion, planlösning och exteriörer är välbevarade sedan 1700-talet.

Det bevarade Magasinet i timmer och de putsade byggnaderna i gjuten slaggsten, Kornskruven och Arkivet, återspeglar endast en liten del av brukets tidigare bebyggelse.

Till herrgården hör en nyttoträdgård och en prydnadsträdgård, samkomponerad med byggnaderna enligt sin tids ideal. Den terrasserade, symmetriskt-linjära trädgården och den terrasserade förgården synliggörs idag av stenmurar, gräskvarter, grusgångar och gamla lövträd.

Anläggningen som helhet vittnar om centralmaktens intressen i provinsen och gångna tiders arkitekturgestaltning, hantverk och tekniska kunnande. Byggnaderna visar på användning av lokala material från skogen och bergsbruket.

Herrgårdsanläggningen vittnar om bergsmännens privilegierade ställning, samt behov av att urskilja sig från övrig befolkning. Anläggningen berättar också om ekonomiskt liv i förhållande till staten, som kallade hit kapitalstarka personer med tekniskt kunnande inom bergsindustrin från utlandet. Genom anläggningen tydliggörs sociala förhållanden kring järnhanteringen, umgängesformer och jordbrukets utveckling.

Figur 3. Köksflygeln, välbevarad sedan uppförandet på 1700-talet.

Figur 1. Professorsbostaden, byggnad nr 4. I bakgrunden skymtar huvudbyggnaden. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 2. Byggnaderna har tjärade spåntak. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 3. Magasinet ligger isolerat från gårdsbildningen vid huvudbyggnaden. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Figur 4. Kornskruven ligger intill vägen på en åker, även den isolerad från övrig bebyggelse på anläggningen. Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

Länsstyrelsen skall enligt 3 kap 7§ lagen (1988:950) om kulturminnen mm utfärda en förklaring då ett statligt byggnadsminne övergått till att bli byggnadsminne enligt denna lag.

Skyddsbestämmelser

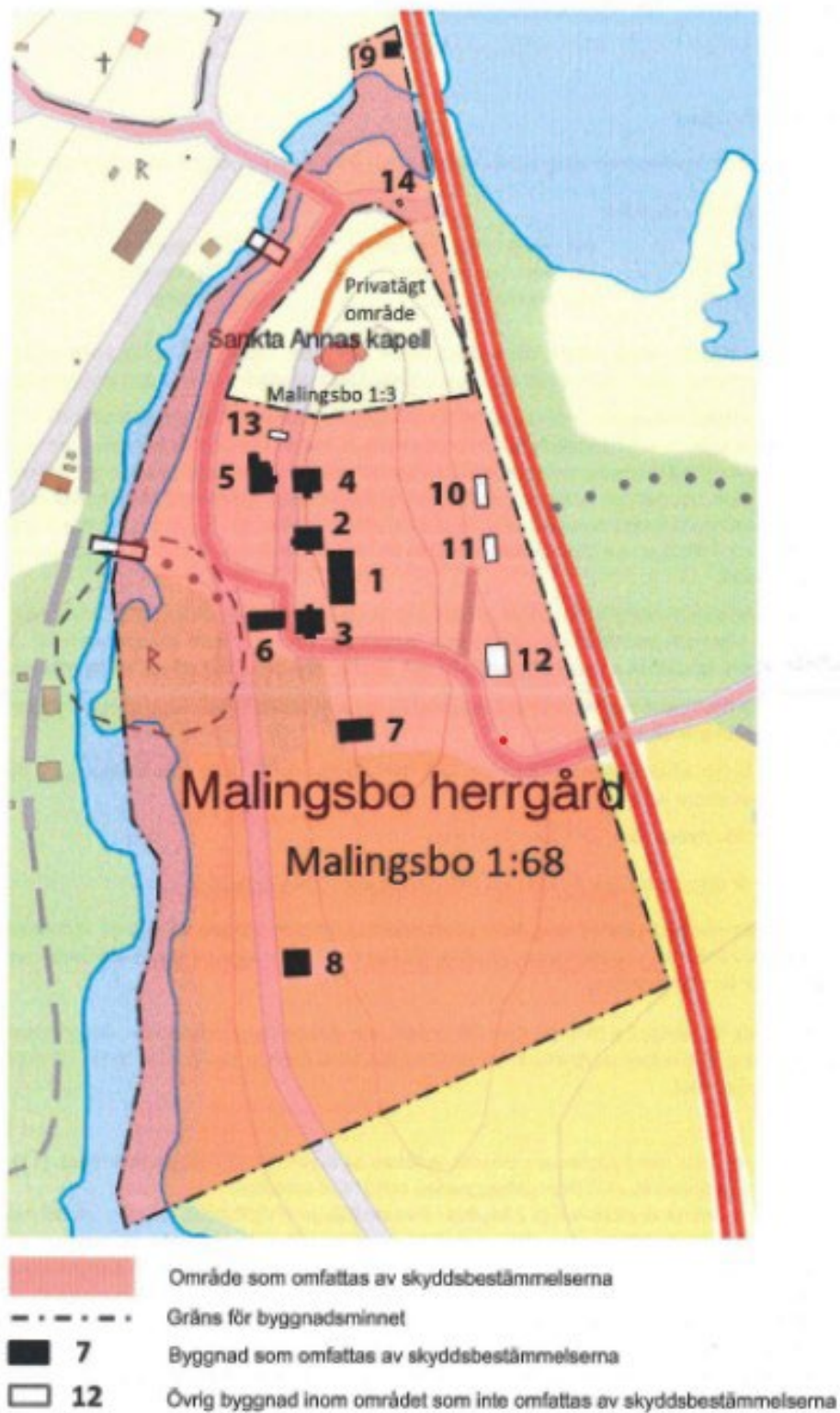
Byggnadsminnet omfattar ett område med byggnader, trädgård och anläggningar enligt situationsplan. Följande byggnader omfattas av skyddet:

- 1 Huvudbyggnaden
- 2 Kontorsflygeln
- 3 Köksflygeln
- 4 Professorsbostaden
- 5 Handlarbostaden
- 6 Handelsboden
- 7 Magasinet
- 8 Kornskruven
- 9 Arkivet

1. Området med trädgård, mark, broar, stigar, träd, murar, terrasser, räcken och andra fasta anordningar ska vårdas och underhållas på ett sådant sätt att byggnadsminnets kulturhistoriska värden inte minskar.
2. Området får inte ytterligare bebyggas. Inom området får inte vidtas sådana åtgärder med mark och vegetation som minskar byggnadsminnets kulturhistoriska värden. Byggnadsminnets topografi, broar, vägar, stigar, vegetativ struktur med medvetet anlagda träd, buskar och häckar samt fasta anordningar såsom murar, terrasser, räcken och belysningsarmaturer får inte ändras. Självsådda träd, buskar och annat sly undantas från ändringsförbudet. Nya permanenta tillskott som såsom skyltar och belysning får inte placeras inom byggnadsminnet. Tillfälliga nya tillskott såsom skyltar får inte placeras inom byggnadsminnet under längre tid än en månad.
3. Byggnaderna ska vårdas och underhållas på ett sådant sätt att de inte förfaller och så att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Vård och underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart. Underhåll av sekundära ytskikt ska utföras utan påverkan på underliggande ytskikt.
4. Byggnaderna får inte rivas, vare sig i sin helhet eller delar därav, inte heller flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt ersättas med andra material.
5. Planlösning som är tillkommen före 1947 får inte ändras.

6. Fast inredning som är tillkommen före 1947 får inte ändras eller göras ingrepp i.
7. Kända kulturhistoriskt värdefulla ytskikt med dekorationsmåleri och sedan tidigare inte kända kulturhistoriskt värdefulla ytskikt med dekorationsmåleri som påträffas, får inte övertäckas eller på annat sätt förändras. Obehandlade träytor får inte bemålas.

Om särskilda skäl föreligger för att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsföreskrifterna får länsstyrelsen enligt kap 3 14§ KML lämna tillstånd till sådana förändringar.

Figur 5. Byggnadsminnets skyddsområde. Ur beslut 2012.10.08.

Administrativa fakta

Kommun: Smedjebacken

Fastighetsbeteckning: Malingsbo 1:68

Byggnadsminnesförklaring: 1935.01.25, 2018.11.22

Tillgänglighet: Idag finns vandrarhem/ hotell på anläggningen.

[Byggnadsminnesförklaring Malingsbo beslut 1935.01.25](#)

[Reviderade skyddsbestämmelser Malingsbo beslut 2018.11.22](#)

[Malingsbo i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)